

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุปการวิจัย

5.1.1 สรุปผลวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหลี มณฑลไห่หนาน ประเทศจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษากระบวนการและรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของช่างฝีมือและผู้สืบทอด (2) วิเคราะห์บทบาทของผู้ส่งสาร สื่อ และบริบททางสังคม ที่ส่งผลต่อการสืบสานวัฒนธรรม และ (3) เสนอแนวทางการใช้การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1.1.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารเพื่อกสืบทอดวัฒนธรรมของชนชาติหลี

กระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมของชนชาติหลีเป็นระบบการเรียนรู้ที่มีรากฐานมาจากโครงสร้างทางสังคมและค่านิยมของชุมชน เป็นการสื่อสารที่ดำรงอยู่ในรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วม (Participatory Learning) และ การปฏิบัติจริงในชุมชน (Community of Practice) ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างผู้รู้และผู้เรียน โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ตามแนวคิดของ Lave และ Wenger (1991) การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้แบบทางการ หากแต่เกิดจากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนค่อย ๆ เคลื่อนจากการเป็นผู้สังเกตภายนอก (legitimate peripheral participation) ไปสู่การเป็นผู้ปฏิบัติเต็มตัว (full participation) ในชุมชนแห่งการปฏิบัติ (community of practice) ลักษณะดังกล่าวตรงกับกระบวนการสื่อสารของชาวหลี ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกต การสาธิต และการลงมือทำร่วมกัน เช่น การนวดดิน การปั้น การตกแต่ง และการเผาเครื่องปั้น ซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างช่างฝีมือรุ่นเก่ากับผู้สืบทอดรุ่นใหม่ การสื่อสารในลักษณะนี้สะท้อนแนวคิด Social Learning Theory ของ Bandura (1977) ที่อธิบายว่ามนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมและทักษะจากการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลที่ตนเคารพหรือยึดถือเป็นแบบอย่าง การฝึกฝนของผู้เรียนในชุมชนหลีจึงไม่เพียงเป็นการเรียนรู้เชิงเทคนิค แต่ยังเป็นการซึมซับคุณค่า ความศรัทธา และจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมผ่านการปฏิบัติซ้ำภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม นอกจากนี้ กระบวนการสื่อสารดังกล่าวยังมีลักษณะของ การสื่อสารบริบทสูง (High-context Communication) ตามแนวคิดของ Hall (1976) ซึ่งเน้นว่าความหมายของการสื่อสารในสังคมตะวันออกส่วนใหญ่ไม่ได้ถ่ายทอดผ่านถ้อยคำโดยตรง แต่ผ่านสัญลักษณ์ ท่าทาง พิธีกรรม และกิจกรรมร่วมกัน การปั้นเครื่องดินเผาจึงมิได้เป็นเพียงการผลิตวัตถุ แต่เป็นกระบวนการทางจิต

วิญญานที่สอดแทรกความเชื่อ เช่น การขอพรจากธรรมชาติ การเลือกดินศักดิ์สิทธิ์ หรือการประกอบพิธีบวงสรวงก่อนการปัก ทุกขั้นตอนล้วนเป็น “สื่อเชิงวัฒนธรรม” ที่ถ่ายทอดความหมายโดยนัยจากรุ่นสู่รุ่น ในระดับชุมชน การสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมของชนชาติหลัขยายตัวผ่านกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานประเพณี การแสดงนิทรรศการ และการสาธิตเชิงวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นการสร้าง “พื้นที่สื่อสารร่วมของชุมชน” (Participatory Communication Space) ที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิด Communication for Development (C4D) ของ Servaes (2008) ที่เน้นการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) และการเสริมพลังให้ชุมชน (Empowerment) เพื่อให้ผู้คนเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อพิจารณาในมิติของการใช้สื่อ ชนชาติหลัมีการบูรณาการสื่อพื้นบ้านกับสื่อดิจิทัลเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา สอดคล้องกับแนวคิด Convergence Culture ของ Jenkins (2006) ที่ชี้ว่าการผสมผสานสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ช่วยสร้าง “พื้นที่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งผู้รับสารไม่ได้เป็นเพียงผู้บริโภค แต่เป็นผู้ร่วมผลิตและตีความความหมายของวัฒนธรรม การเผยแพร่เรื่องราวเครื่องปั้นผ่านสื่อออนไลน์ เช่น WeChat และ Douyin ช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวหลัเข้าถึงผู้คนวงกว้าง โดยยังคงรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ ในแง่ของบริบททางวัฒนธรรม การสื่อสารเพื่อสืบทอดของชาวหลัสะท้อนแนวคิด Interpretive Anthropology ของ Geertz (1973) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมคือระบบของสัญลักษณ์ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้ความหมายแก่ชีวิต การปั้นเครื่องดินเผาจึงมิใช่เพียงหัตถกรรม แต่เป็น “ข้อความทางวัฒนธรรม” ที่บอกเล่าเรื่องราวของความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวิถีชีวิต

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมของชนชาติหลัเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเป็นองค์รวม (holistic process) เพราะครอบคลุมทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี การสื่อสารในลักษณะนี้ทำหน้าที่ทั้งเป็น “เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้” และ “กลไกในการสร้างความหมายร่วม” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Communication for Social Change ของ Melkote & Steeves (2001) ที่มองว่าการสื่อสารมิใช่เพียงการส่งข้อมูล แต่เป็นกระบวนการสร้างอำนาจให้ชุมชนสามารถพัฒนาและรักษาอัตลักษณ์ของตนได้อย่างยั่งยืน

5.1.1.2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนชาติหลั

การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนชาติหลัมีการใช้สื่ออย่างหลากหลาย ทั้งสื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อดิจิทัล ซึ่งมีบทบาทเชื่อมโยงระหว่าง “ภูมิปัญญาดั้งเดิม” กับ “สังคมร่วมสมัย” โดยเฉพาะในบริบทของโลกดิจิทัลที่สื่อมีบทบาททั้งในการบันทึก ถ่ายทอด และสร้างการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

1. สื่อบุคคล (Interpersonal Media) สื่อบุคคลถือเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารในชุมชนพลี โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างช่างฝีมือรุ่นเก่ากับผู้สืบทอดรุ่นใหม่ การเรียนรู้ผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และการปฏิบัติจริงสะท้อนแนวคิด Social Learning Theory ของ Bandura (1977) ที่อธิบายว่ามนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมและทักษะจากการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น การสื่อสารในลักษณะนี้จึงมิได้ถ่ายทอดเพียงความรู้เชิงเทคนิค แต่ยังเป็นการส่งต่อ “ค่านิยมและจิตวิญญาณทางวัฒนธรรม” ในอีกมุมหนึ่ง ลักษณะการสื่อสารของชาวพลีแสดงถึงการสื่อสารแบบบริบทสูง (High-context Communication) ตามแนวคิดของ Hall (1976) ซึ่งมองว่าการสื่อสารในสังคมเอเชียอาศัยสัญลักษณ์ สี เสียง ท่าทาง และพิธีกรรมมากกว่าการใช้ถ้อยคำตรง ๆ เช่น การจับดิน การขึ้นรูป หรือ การเผาเครื่องปั้นล้วนมีความหมายทางสัญลักษณ์ที่สืบทอดกันมาช้านาน การสื่อสารเช่นนี้ช่วยให้ภูมิปัญญาถูกถ่ายทอดอย่างมีมิติ ทั้งในแง่ทักษะ เทคนิค และความศรัทธาทางจิตวิญญาณ

2. สื่อชุมชน (Community Media) สื่อชุมชนมีบทบาทเป็น “พื้นที่กลางของการสื่อสารทางวัฒนธรรม” ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้อย่างเท่าเทียม กิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การจัดนิทรรศการเครื่องปั้น งานเทศกาล หรือการฝึกอบรมเยาวชน เป็นรูปแบบของ “สื่อส่วนรวมของชุมชน” (Community-based Media) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการผลิตและเผยแพร่สารทางวัฒนธรรม แนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎี Communication for Development and Social Change (C4D) ของ Servaes (2008) และ Melkote & Steeves (2001) ที่เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการสื่อสาร โดยเน้น “การมีส่วนร่วม” (participation) “การสื่อสารสองทาง” (two-way communication) และ “การเสริมพลังชุมชน” (empowerment) เมื่อช่างฝีมือ เยาวชน และผู้นำท้องถิ่นร่วมกันออกแบบกิจกรรมและสื่อทางวัฒนธรรม จึงเกิดกระบวนการสื่อสารที่สร้างสำนึกความเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรม (cultural ownership) และทำให้การอนุรักษ์มีความยั่งยืน

3. สื่อดิจิทัล (Digital Media) ในปัจจุบัน ชนชาติพลีได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสื่อใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และต่อยอดภูมิปัญญา เช่น การสร้างคลิปวิดีโอการปั้นเครื่องดินเผา การถ่ายทอดสดผ่าน WeChat หรือ Douyin (TikTok) รวมถึงการจัดทำคอนเทนต์เชิงสารคดี เพื่อให้เยาวชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องราวของวัฒนธรรมพลี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Convergence Culture ของ Jenkins (2006) ที่อธิบายว่าพรมแดนระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคสื่อกำลังเลือนหายไป ผู้รับสารจึงกลายเป็น “ผู้สร้างสรรค์ร่วม” (prosumer) ที่มีบทบาทในการสร้างและเผยแพร่เนื้อหาทางวัฒนธรรมด้วยตนเอง การใช้สื่อดิจิทัลในลักษณะนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด Digital Heritage ของ Giaccardi (2012) ที่เสนอว่าสื่อดิจิทัลไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการเก็บรักษาข้อมูล แต่ยังเป็น “พื้นที่แห่งการมีส่วนร่วมของความทรงจำร่วม” (Participatory Memory Space) ซึ่งชุมชน

สามารถเล่าเรื่องราวของตนในแบบที่ต้องการได้ การเผยแพร่เนื้อหาผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์จึงช่วยขยายการเข้าถึงและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชาวหลีกกับสังคมภายนอก ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการต่อรองความหมายใหม่ของวัฒนธรรมในบริบทโลกาภิวัตน์

เมื่อพิจารณาโดยรวม การบูรณาการสื่อทั้งสามประเภท—สื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อดิจิทัล—ทำให้การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนชาติหลีกมีความสมบูรณ์และยืดหยุ่นสูง กล่าวคือ สื่อบุคคลทำหน้าที่ “สืบทอดแก่นแท้ของภูมิปัญญา” สื่อชุมชนทำหน้าที่ “สร้างการมีส่วนร่วมและความภาคภูมิใจ” ส่วนสื่อดิจิทัลทำหน้าที่ “ขยายพรมแดนของวัฒนธรรม” ไปสู่สังคมสมัยใหม่ การผสมผสานนี้สะท้อนแนวคิด Cultural Hybridization ของ Pieterse (2009) ที่ชี้ว่าวัฒนธรรมสามารถคงอยู่ได้ผ่านการปรับตัวและการผสมผสานกับเทคโนโลยีโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์เดิม ท้ายที่สุด สื่อทั้งหมดที่ชาวหลีกใช้จึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูล แต่เป็น “กลไกแห่งการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม” (Mechanism of Cultural Continuity) ที่หลอมรวมการสื่อสารแบบดั้งเดิมและสื่อร่วมสมัยเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน การสื่อสารในลักษณะนี้ไม่เพียงรักษาความทรงจำทางวัฒนธรรม แต่ยังสร้างการปรับตัวของชุมชนให้สามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน (UNESCO, 2018)

5.1.1.3 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหลีก

การอนุรักษ์วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหลีกได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เกิดจากการเกื้อหนุนของปัจจัยหลายประการที่เชื่อมโยงกัน ทั้งในมิติของสังคม ชุมชน ความเชื่อ ระบบนโยบาย และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมยังคงดำรงอยู่ได้ในโลกยุคใหม่ โดยมีปัจจัยสำคัญสี่ประการคือ ความสัมพันธ์ในชุมชน ความเชื่อทางจิตวิญญาณ การสนับสนุนจากรัฐ และแรงจูงใจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. ความสัมพันธ์ในชุมชน (Community Bonding) ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนหลีกถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้การสืบทอดวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้ เพราะการสื่อสารของชุมชนหลีกเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่เน้นความร่วมมือ ความเคารพผู้อาวุโส และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิด Social Capital Theory ของ Putnam (2000) ซึ่งมองว่าความไว้วางใจและเครือข่ายทางสังคมคือทุนสำคัญของการพัฒนา เมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี การถ่ายทอดภูมิปัญญาจะเป็นไปอย่างราบรื่นและมีพลังร่วมในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในชุมชนยังสะท้อนแนวคิด Communitarianism ของ Etzioni (1993) ที่เน้นบทบาทของค่านิยมส่วนรวมเหนือปัจเจกบุคคล ความร่วมมือในชุมชนหลีก เช่น การช่วยกันเตรียมดิน การเผาเครื่องปั้น หรือการจัดงานประเพณี ทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นกิจกรรมที่มีความหมายร่วมทางสังคม ไม่ใช่เพียงงานฝีมือของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2. ความเชื่อทางจิตวิญญาณ (Spiritual Beliefs) ความเชื่อของชนชาติลี้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอีกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรักษาภูมิปัญญา เพราะเครื่องปั้นดินเผาถูกมองว่าเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ดินและไฟถือเป็น “พลังชีวิต” ที่ต้องได้รับการเคารพ กระบวนการปั้นจึงไม่ใช่เพียงงานหัตถกรรม แต่เป็นพิธีกรรมที่มีมิติทางจิตวิญญาณ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Symbolic Anthropology ของ Geertz (1973) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมคือระบบของสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ให้ความหมายกับชีวิต การสื่อสารผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์เหล่านี้ช่วยหล่อหลอมความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน และทำให้การอนุรักษ์กลายเป็น “การปฏิบัติศรัทธา” มากกว่าภารกิจทางวัตถุ ในแง่นี้ ความเชื่อทางจิตวิญญาณของชาวหลี้ยังสัมพันธ์กับแนวคิด Cultural Ecology ของ Harrison (2013) ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้เพราะมีการปรับตัวกับสภาพแวดล้อม และรักษาความสมดุลกับธรรมชาติ การเคารพดินและไฟจึงเป็นกลไกเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้ภูมิปัญญาการปั้นดินเผาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ (State and Institutional Support) ภาครัฐและหน่วยงานวัฒนธรรมของจีนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะหลังจากที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ประกาศแนวทาง “การคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, 2003) ทำให้รัฐบาลจีนผลักดันนโยบายสนับสนุนช่างฝีมือท้องถิ่นและการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมในระดับมณฑล การดำเนินการในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิด Top-down and Bottom-up Development ของ Servaes (2008) ที่เน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องผสมผสานระหว่างนโยบายจากภาครัฐ (top-down) และการมีส่วนร่วมจากชุมชน (bottom-up) การสนับสนุนของรัฐยังครอบคลุมถึงการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับระบบการศึกษา เช่น หลักสูตรศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน การจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการผลิตสื่อเผยแพร่วัฒนธรรม ซึ่งช่วยสร้างความตระหนักรู้และแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. แรงจูงใจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Motivation) การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมณฑลไห่หนานเป็นอีกแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่ส่งเสริมให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนชาติลี้มีความต่อเนื่อง การนำเครื่องปั้นดินเผามาเชื่อมโยงกับกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การสาธิตการปั้น การจำหน่ายของที่ระลึก และการจัดนิทรรศการหัตถกรรมพื้นบ้าน ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Creative Economy ของ Howkins (2001) ที่มองว่าวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์สามารถเปลี่ยนเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง แนวทางนี้

สัมพันธ์กับแนวคิด Cultural Sustainability ของ Throsby (2001) ที่ชี้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต้องควบคู่กับการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคม

สรุปจากการวิเคราะห์ พบว่าปัจจัยทั้งสี่ประการนี้ทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยมี “การสื่อสาร” เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจก ชุมชน และสังคมส่วนรวม ความสัมพันธ์ในชุมชนและความเชื่อทางจิตวิญญาณทำหน้าที่เป็นรากทางวัฒนธรรม ขณะที่การสนับสนุนจากรัฐและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนในเชิงโครงสร้าง ผลลัพธ์คือการสร้างระบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีทั้งความหมายทางจิตใจและคุณค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Communication for Development and Social Change ของ Servaes (2008) ที่มองว่าการสื่อสารมิได้เป็นเพียงเครื่องมือ แต่เป็นกระบวนการของการสร้างอำนาจและความยั่งยืนให้กับชุมชน

5.1.1.4 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับอุปสรรคของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม เครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหลี

แม้ว่าการสื่อสารจะมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหลี แต่งานวิจัยพบว่า กระบวนการสื่อสารดังกล่าวยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการที่ส่งผลให้การสืบทอดวัฒนธรรมไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร โดยเฉพาะ ช่องว่างระหว่างวัย ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี และการนำเสนอวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์มากเกินไป ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของการปรับตัวทางวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

1. ช่องว่างระหว่างวัย (Generational Gap) ช่องว่างระหว่างวัยเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารในชุมชนหลี ช่างฝีมือรุ่นเก๋ามักยึดถือวิธีการสอนและถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การสังเกตและการปฏิบัติจริงภายใต้บริบทครอบครัว ขณะที่คนรุ่นใหม่เติบโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ จึงมักไม่คุ้นชินกับรูปแบบการเรียนรู้ที่อาศัยเวลาและความอดทน ลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิด Cultural Lag Theory ของ Ogburn (1922) ที่อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีไม่เกิดขึ้นพร้อมกัน ทำให้บางส่วน of สังคมล้าหลังหรือตามไม่ทันการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านค่านิยมและวิถีชีวิตระหว่างคนรุ่นเก๋ากับรุ่นใหม่ยังส่งผลต่อ “ความหมายของวัฒนธรรม” ที่แต่ละรุ่นรับรู้ไม่เหมือนกัน ซึ่งตรงกับแนวคิด Encoding/Decoding Model ของ Hall (1980) ที่ระบุว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจตีความสารในลักษณะต่างกันตามประสบการณ์และกรอบวัฒนธรรมของตน การตีความที่ต่างกันนี้ทำให้การสื่อสารระหว่างรุ่นขาดความเข้าใจร่วมและลดแรงจูงใจในการสืบทอด

2. ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (Digital Divide) แม้เทคโนโลยีจะช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ในการเผยแพร่ภูมิปัญญา แต่ก็สร้าง “ช่องว่างทางเทคโนโลยี” ระหว่างช่างฝีมือสูงวัยกับคนรุ่นใหม่ ผู้สูงอายุมักขาดทักษะและความมั่นใจในการใช้สื่อดิจิทัล เช่น การถ่ายวิดีโอ การตัดต่อ หรือการ

ใช้โซเซียลมีเดีย ทำให้ไม่สามารถเผยแพร่ความรู้ได้อย่างเต็มที่ ในทางกลับกัน คนรุ่นใหม่แม้มีทักษะเทคโนโลยีสูง แต่ขาดประสบการณ์และความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรม อุปสรรคนี้สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด Knowledge Gap Hypothesis ของ Tichenor, Donohue และ Olien (1970) ซึ่งเสนอว่า การเข้าถึงข้อมูลและสื่อสารมวลชนในระดับที่ต่างกันอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางความรู้ โดยเฉพาะในสังคมที่เทคโนโลยีพัฒนาอย่างรวดเร็ว กลุ่มที่มีความรู้ด้านสื่อมากกว่าจะได้รับข้อมูลและโอกาสทางวัฒนธรรมมากกว่า ส่งผลให้ช่างฝีมือรุ่นเก่าในชุมชนที่ถูกจำกัดบทบาทในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในสื่อสมัยใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหานี้ แนวคิด Media Literacy ของ Potter (2008) จึงมีความสำคัญ เพราะเน้นการสร้างทักษะในการเข้าถึง วิเคราะห์ และใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณ การพัฒนาความรู้ด้านสื่อให้กับช่างฝีมือสูงวัยจะช่วยให้พวกเขาสามารถสื่อสารความรู้ในรูปแบบดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดช่องว่างทางเทคโนโลยีระหว่างรุ่น

3. การนำเสนอวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ (Over-commercialization of Culture)

ในช่วงหลัง วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติลีเริ่มถูกนำเสนอในรูปแบบสินค้าทางการท่องเที่ยว ซึ่งแม้จะช่วยสร้างรายได้ แต่ก็มีความหมายทางจิตวิญญาณของวัฒนธรรมถูกลดทอน การปรับรูปแบบเครื่องปั้นให้ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น การเปลี่ยนลวดลายหรือสีให้ทันสมัย อาจส่งผลให้ “อัตลักษณ์ดั้งเดิม” ค่อย ๆ สูญหายไป ลักษณะนี้สะท้อนแนวคิด Culture Industry ของ Adorno และ Horkheimer (1944) ที่วิพากษ์ว่าการเปลี่ยนวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าเพื่อบริโภคทำให้คุณค่าทางศิลปะและความหมายทางจิตวิญญาณถูกลดทอนเหลือเพียงมูลค่าทางเศรษฐกิจ ในทำนองเดียวกัน Bauman (2007) กล่าวถึง “Liquid Modernity” หรือความเป็นสมัยใหม่ที่ไร้ราก ซึ่งทำให้ทุกสิ่ง—including วัฒนธรรม—ถูกทำให้ไหลเลื่อนและเปลี่ยนแปลงได้ตามกลไกตลาด การนำเสนอวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์จึงเสี่ยงที่จะทำให้ชุมชนสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเอง หากขาดการควบคุมแนวทางที่ชัดเจนในการรักษาความสมดุลคุณค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

สรุปอุปสรรคทั้งสามประการนี้—ช่องว่างระหว่างวัย ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี และการนำเสนอในเชิงพาณิชย์—สะท้อนถึงความท้าทายของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในสังคมที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นรวดเร็วกว่าโครงสร้างทางวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ตามแนวคิดของ Servaes (2008) ที่ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการสื่อสาร พร้อมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรุ่น และสร้างความเข้าใจร่วมในการตีความคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างสมดุลระหว่าง “จิตวิญญาณ” และ “เศรษฐกิจ”

5.1.1.5 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางสื่อสารเพื่ออนุรักษ์อย่างยั่งยืน

การอนุรักษ์วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติลีในยุคปัจจุบันไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยวิธีการสื่อสารแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่าง สื่อพื้นบ้าน

(Folk Media) และ สื่อดิจิทัล (Digital Media) ภายใต้กรอบแนวคิด Communication for Development (C4D) โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการสื่อสาร ตั้งแต่การออกแบบเนื้อหา การผลิตสื่อ การเผยแพร่ และการประเมินผล เพื่อให้เกิด “การสื่อสารที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน” (Community-driven Communication) อย่างแท้จริง แนวคิด C4D ซึ่งพัฒนาโดย Servaes (2008) มุ่งเน้นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) และการเสริมพลังให้แก่ชุมชน (empowerment) มากกว่าการสื่อสารแบบสั่งการจากบนลงล่าง (top-down model) การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในบริบทของชนชาติลี หมายถึงการให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดวิธีเล่าเรื่อง วัฒนธรรมของตนเอง ไม่ใช่เพียงผู้รับสารจากหน่วยงานภายนอก กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับ ทฤษฎี Participatory Communication ของ Freire (1970) ที่เน้นให้การสื่อสารเป็นพื้นที่แห่งการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างความรู้ร่วมกัน (dialogic communication) ระหว่างสมาชิกใน ชุมชน ในทางปฏิบัติ การบูรณาการสื่อพื้นบ้านกับสื่อดิจิทัลสามารถทำได้โดยการใช้ “สื่อพื้นบ้านเป็น ราก” และ “สื่อดิจิทัลเป็นปีก” กล่าวคือ สื่อพื้นบ้าน เช่น การแสดง การเล่าเรื่อง และพิธีกรรม ยังคง เป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนสื่อดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ โซเชียล มีเดีย หรือเว็บไซต์วัฒนธรรม ทำหน้าที่ขยายขอบเขตการเข้าถึงผู้ชมให้กว้างขึ้น ตัวอย่างเช่น การผลิต คลิปสารคดีสั้นเกี่ยวกับช่างปั้นพื้นบ้าน การจัดนิทรรศการออนไลน์ หรือการสร้างฐานข้อมูลมัลติมีเดีย เกี่ยวกับเครื่องปั้นหลี่ วิธีการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด Convergence Culture ของ Jenkins (2006) ที่อธิบายว่าสื่อใหม่ทำให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการสร้างความหมายของวัฒนธรรมร่วมกัน นอกจากนี้ แนวทางสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนยังสัมพันธ์กับแนวคิด Digital Heritage ของ Giaccardi (2012) ที่มองว่าสื่อดิจิทัลไม่เพียงทำหน้าที่เก็บรักษาเอกสารทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็น เครื่องมือในการสร้าง “มรดกที่มีชีวิต” (living heritage) ซึ่งสามารถถูกปรับปรุง แบ่งปัน และต่อยอด โดยสมาชิกในชุมชน การบูรณาการสื่อพื้นบ้านกับเทคโนโลยีดิจิทัลจึงช่วยให้ภูมิปัญญาของชาวหลี่มี ความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวต่อบริบทสังคมร่วมสมัย โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิม การพัฒนา แนวทางสื่อสารดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิด Cultural Sustainability ของ Throsby (2001) ที่ มองว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมไม่ควรจำกัดอยู่ที่การเก็บรักษาอดีต แต่ต้องคำนึงถึง “ความต่อเนื่องของ ความหมายและคุณค่าทางสังคม” การสื่อสารที่ยั่งยืนจึงควรเป็นกระบวนการที่สร้างความสมดุล ระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ (economic viability) สังคม (social inclusion) และวัฒนธรรม (cultural identity) ในกรณีของชาวหลี่ การใช้สื่อดิจิทัลควบคู่กับภูมิปัญญาพื้นบ้านสามารถสร้างรายได้จากการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็รักษาความศรัทธาและจิตวิญญาณของวัฒนธรรมไว้ได้ นอกจากนี้ แนวทางสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนควรมีลักษณะเป็น “การสื่อสารแนวนอน” (horizontal communication) ตามแนวคิดของ Rogers (2003) ที่เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างสมาชิกในระดับเดียวกัน เพื่อสร้างความรู้ร่วมและความเข้าใจร่วมในชุมชน ซึ่งแตกต่างจาก

การสื่อสารแนวตั้งที่มักจำกัดอำนาจการตัดสินใจไว้ในมือของผู้นำหรือหน่วยงานรัฐ การสื่อสารแนวนอนช่วยให้ชุมชนหลีกเลี่ยงการรวมพลังทางสังคม (social cohesion) และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป แนวทางสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชาติสี่

1. ชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community-centered Communication) — เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเล่าเรื่องของตนเอง
2. สื่อพื้นบ้านเป็นฐาน (Folk-based Media) — ใช้พิธีกรรม เพลงพื้นบ้าน และการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือถ่ายทอดคุณค่าทางจิตวิญญาณ
3. สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องขยาย (Digital Amplifier) — ใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมให้เข้าถึงผู้ชมในวงกว้าง
4. บูรณาการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Integration) — เชื่อมโยงการสื่อสารวัฒนธรรมเข้ากับการสร้างรายได้และการพัฒนาท้องถิ่น

กระบวนการสื่อสารในลักษณะนี้จึงเป็นการผสมผสานระหว่าง “ภูมิปัญญาแห่งอดีต” และ “พลังของเทคโนโลยีปัจจุบัน” ภายใต้แนวคิด C4D ที่มุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2018) การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงไม่ใช่เพียงการรักษาความทรงจำ แต่คือการสร้าง “วัฒนธรรมที่มีชีวิต” ซึ่งสามารถเติบโตและส่งต่อไปสู่อนาคตได้ด้วยพลังของการสื่อสารที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชาติสี่ โดยพบว่ากระบวนการสื่อสารดังกล่าวเป็นระบบที่มีความซับซ้อนและเป็นองค์รวม ครอบคลุมทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ซึ่งสามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎีหลายประการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

กระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรม กระบวนการสื่อสารของชาติสี่มีรากฐานมาจากการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริงในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Community of Practice ของ Lave และ Wenger (1991) ที่อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม โดยผู้เรียนค่อยๆ เคลื่อนจากการเป็นผู้สังเกตภายนอก (legitimate peripheral participation) ไปสู่การเป็นผู้ปฏิบัติเต็มตัว (full participation) ลักษณะดังกล่าวปรากฏชัดเจนในกระบวนการถ่ายทอดทักษะการปั้นเครื่องดินเผา ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกต การสาธิต และการลงมือทำร่วมกันระหว่างช่างฝีมือรุ่นเก่ากับผู้สืบทอดรุ่นใหม่ นอกจากนี้ กระบวนการสื่อสารดังกล่าวยังสะท้อน Social Learning Theory ของ Bandura (1977) ที่อธิบายว่ามนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมและทักษะจากการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลที่ตนเคารพหรือยึดถือเป็นแบบอย่าง การฝึกฝนของผู้เรียนในชุมชนสี่จึงไม่เพียงเป็นการเรียนรู้เชิงเทคนิค แต่ยังเป็น

การซึมซับคุณค่า ความศรัทธา และจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมผ่านการปฏิบัติซ้ำภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ทางสังคม การสื่อสารของชนชาติไทยยังมีลักษณะของ High-context Communication ตามแนวคิดของ Hall (1976) ซึ่งเน้นว่าความหมายของการสื่อสารในสังคมตะวันออกส่วนใหญ่ไม่ได้ถ่ายทอดผ่านถ้อยคำโดยตรง แต่ผ่านสัญลักษณ์ ท่าทาง พิธีกรรม และกิจกรรมร่วมกัน การปั้นเครื่องดินเผาจึงมิได้เป็นเพียงการผลิตวัตถุ แต่เป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณที่สอดแทรกความเชื่อ เช่น การขอพรจากธรรมชาติ การเลือกดินศักดิ์สิทธิ์ หรือการประกอบพิธีบวงสรวงก่อนการปั้น ทุกขั้นตอนล้วนเป็น "สื่อเชิงวัฒนธรรม" ที่ถ่ายทอดความหมายโดยนัยจากรุ่นสู่รุ่น ในมิติของการตีความทางวัฒนธรรม การสื่อสารเพื่อสืบทอดของชาวหลีสะท้อน Interpretive Anthropology ของ Geertz (1973) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมคือระบบของสัญลักษณ์ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้ความหมายแก่ชีวิต การปั้นเครื่องดินเผาจึงมิใช่เพียงหัตถกรรม แต่เป็น "ข้อความทางวัฒนธรรม" ที่บอกเล่าเรื่องราวของความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวิถีชีวิต

สื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม การวิจัยพบว่าชนชาติไทยมีการใช้สื่อที่หลากหลายและเชื่อมโยงกัน ประกอบด้วย สื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อดิจิทัล ซึ่งแต่ละประเภทมีบทบาทและความสำคัญที่ต่างกัน สื่อบุคคล (Interpersonal Media) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารในชุมชนไทย โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างช่างฝีมือรุ่นเก่ากับผู้สืบทอดรุ่นใหม่ การสื่อสารในลักษณะนี้มิได้ถ่ายทอดเพียงความรู้เชิงเทคนิค แต่ยังเป็นการส่งต่อค่านิยมและจิตวิญญาณทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิด High-context Communication ที่อาศัยสัญลักษณ์ สี เสียง ท่าทาง และพิธีกรรมมากกว่าการใช้ถ้อยคำตรงๆ สื่อชุมชน (Community Media) มีบทบาทเป็น "พื้นที่กลางของการสื่อสารทางวัฒนธรรม" ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดนิทรรศการเครื่องปั้น งานเทศกาล หรือการฝึกอบรมเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Communication for Development and Social Change (C4D) ของ Servaes (2008) และ Melkote & Steeves (2001) ที่เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการสื่อสาร โดยเน้นการมีส่วนร่วม การสื่อสารสองทาง และการเสริมพลังชุมชน สื่อดิจิทัล (Digital Media) ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และต่อยอดภูมิปัญญา เช่น การสร้างคลิปวิดีโอ การถ่ายทอดสดผ่าน WeChat หรือ Douyin ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Convergence Culture ของ Jenkins (2006) ที่อธิบายว่าพรมแดนระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคสื่อกำลังเลือนหายไป ผู้รับสารจึงกลายเป็น "ผู้สร้างสรรค์ร่วม" (prosumer) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิด Digital Heritage ของ Giaccardi (2012) ที่เสนอว่าสื่อดิจิทัลเป็น "พื้นที่แห่งการมีส่วนร่วมของความทรงจำร่วม" ซึ่งชุมชนสามารถเล่าเรื่องราวของตนในแบบที่ต้องการได้ การบูรณาการสื่อทั้งสามประเภททำให้การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมมีความสมบูรณ์และยืดหยุ่นสูง โดยสื่อบุคคลทำหน้าที่ "สืบทอดแก่นแท้ของภูมิปัญญา" สื่อชุมชนทำหน้าที่ "สร้างการมีส่วนร่วมและความภาคภูมิใจ" ส่วนสื่อดิจิทัลทำหน้าที่ "ขยายพรมแดนของวัฒนธรรม" ไปสู่สังคมสมัยใหม่ ซึ่ง

สะท้อนแนวคิด Cultural Hybridization ของ Pieterse (2009) ที่ชี้ว่าวัฒนธรรมสามารถคงอยู่ได้ผ่านการปรับตัวและการผสมผสานกับเทคโนโลยีโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์เดิม

ปัจจัยที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม การวิจัยระบุปัจจัยสำคัญสี่ประการที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติทลี ได้แก่ ความสัมพันธ์ในชุมชน (Community Bonding) ซึ่งสอดคล้องกับ Social Capital Theory ของ Putnam (2000) ที่มองว่าความไว้วางใจและเครือข่ายทางสังคมคือทุนสำคัญของการพัฒนา และ Communitarianism ของ Etzioni (1993) ที่เน้นบทบาทของค่านิยมส่วนรวมเหนือปัจเจกบุคคล ความร่วมมือในชุมชนทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นกิจกรรมที่มีความหมายร่วมทางสังคม ความเชื่อทางจิตวิญญาณ (Spiritual Beliefs) ซึ่งสัมพันธ์กับ Symbolic Anthropology ของ Geertz (1973) และ Cultural Ecology ของ Harrison (2013) ความเชื่อของชนชาติทลีเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้การปั้นดินเผาไม่ใช่เพียงงานหัตถกรรม แต่เป็นพิธีกรรมที่มีมิติทางจิตวิญญาณ การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ (State and Institutional Support) โดยเฉพาะหลังจากที่องค์การยูเนสโกประกาศแนวทางการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (2003) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Top-down and Bottom-up Development ของ Servaes (2008) ที่เน้นการผสมผสานระหว่างนโยบายจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมจากชุมชน แรงจูงใจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism Motivation) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Creative Economy ของ Howkins (2001) และ Cultural Sustainability ของ Throsby (2001) การเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาความสมดุลกับคุณค่าทางวัฒนธรรมและสังคม

อุปสรรคของการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม แม้จะมีปัจจัยส่งเสริม แต่การวิจัยพบอุปสรรคสำคัญสามประการ ได้แก่ ช่องว่างระหว่างวัย (Generational Gap) ซึ่งอธิบายได้ด้วย Cultural Lag Theory ของ Ogburn (1922) และ Encoding/Decoding Model ของ Hall (1980) ความแตกต่างด้านค่านิยมและวิธีการเรียนรู้ระหว่างรุ่นทำให้การสื่อสารขาดความเข้าใจร่วม ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี (Digital Divide) ซึ่งสัมพันธ์กับ Knowledge Gap Hypothesis ของ Tichenor, Donohue และ Olien (1970) ช่างฝีมือสูงวัยขาดทักษะด้านสื่อดิจิทัล ทำให้ไม่สามารถเผยแพร่ความรู้ได้อย่างเต็มที่ แนวคิด Media Literacy ของ Potter (2008) จึงมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหานี้ การนำเสนอวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์ (Over-commercialization of Culture) ซึ่งสะท้อนแนวคิด Culture Industry ของ Adorno และ Horkheimer (1944) และ Liquid Modernity ของ Bauman (2007) การเปลี่ยนวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าเพื่อบริโภคอาจทำให้คุณค่าทางจิตวิญญาณถูกลดทอน

แนวทางสื่อสารเพื่ออนุรักษ์อย่างยั่งยืน การวิจัยเสนอแนวทางสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบแนวคิด Communication for Development (C4D) ของ Servaes (2008) และ

Participatory Communication ของ Freire (1970) โดยเน้นการบูรณาการระหว่างสื่อพื้นบ้านกับสื่อดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Convergence Culture ของ Jenkins (2006) และ Digital Heritage ของ Giaccardi (2012) แนวทางที่เสนอประกอบด้วยหลักการสี่ประการ คือ (1) ชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community-centered Communication) เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเล่าเรื่องของตนเอง (2) สื่อพื้นบ้านเป็นฐาน (Folk-based Media) ใช้พิธีกรรมและการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือถ่ายทอดคุณค่าทางจิตวิญญาณ (3) สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องขยาย (Digital Amplifier) ใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมให้เข้าถึงผู้ชมในวงกว้าง และ (4) บูรณาการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Integration) เชื่อมโยงการสื่อสารวัฒนธรรมเข้ากับการสร้างรายได้และการพัฒนาท้องถิ่น แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด Cultural Sustainability ของ Throsby (2001) ที่เน้นความสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงแนวคิด Horizontal Communication ของ Rogers (2003) ที่เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในระดับเดียวกัน เพื่อสร้างความรู้ร่วมและความเข้าใจร่วมในชุมชน

สรุปการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของชนชาติหิเลเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเป็นองค์รวม ครอบคลุมทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี การสื่อสารในลักษณะนี้ทำหน้าที่ทั้งเป็น "เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้" และ "กลไกในการสร้างความหมายร่วม" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Communication for Social Change ของ Melkote & Steeves (2001) ที่มองว่าการสื่อสารมิใช่เพียงการส่งข้อมูล แต่เป็นกระบวนการสร้างอำนาจให้ชุมชนสามารถพัฒนาและรักษาอัตลักษณ์ของตนได้อย่างยั่งยืน ความสำเร็จของการอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงขึ้นอยู่กับกระบวนการระหว่าง "ภูมิปัญญาแห่งอดีต" และ "พลังของเทคโนโลยีปัจจุบัน" ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงไม่ใช่เพียงการรักษาความทรงจำ แต่คือการสร้าง "วัฒนธรรมที่มีชีวิต" ซึ่งสามารถเติบโตและส่งต่อไปสู่อนาคตได้ด้วยพลังของการสื่อสารที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ตามหลักการของ UNESCO (2018) ในการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้อย่างยั่งยืน

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 การสื่อสารเชิงบริบทสูงของชุมชนหิเล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารของชุมชนหิเลมียุทธศาสตร์เชิงบริบทสูง (High-Context Communication) ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงคำพูดหรือตัวอักษร แต่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรม ประเพณี การแสดงออกทางกาย หรือแม้แต่ท่าทางร่วมกันของสมาชิกชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความเข้าใจร่วมกันที่ไม่ได้เขียนบันทึกไว้ การสื่อสารเชิงบริบทสูงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hall (1976) ที่ระบุว่าวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการสื่อสารที่เน้นบริบท

และความหมายเชิงสัญลักษณ์สูงกว่าวัฒนธรรมตะวันตก การเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนหลัจึงเกิดขึ้นผ่านการสังเกต การร่วมปฏิบัติ และการรับรู้ความหมายร่วมในสถานการณ์จริง ซึ่งช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้าใจความหมายลึกซึ้งของวัฒนธรรมและพิธีกรรมได้ดีกว่าการสอนด้วยคำพูดเพียงอย่างเดียว

5.2.2 สื่อดิจิทัลกับการสืบสานวัฒนธรรมร่วมสมัย การใช้สื่อดิจิทัล เช่น วิดีโอการบันทึก การจัดนิทรรศการออนไลน์ หรือแพลตฟอร์มสื่อสังคม ทำให้วัฒนธรรมของชนชาติหลักเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนสามารถถ่ายทอดขั้นตอน เทคนิค และเรื่องราวเชิงวัฒนธรรมให้ผู้ชมเข้าใจในบริบทร่วมสมัย แนวคิด Participatory Culture ของ Jenkins (2006) ชี้ว่าสื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการสร้างและตีความความหมายทางวัฒนธรรม ผลวิจัยนี้สะท้อนว่าการเผยแพร่วัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงการ “สื่อสารออกไป” แต่ยังเป็นการสร้างพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วม ทั้งการแสดงความคิดเห็น การแบ่งปันประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบ interactive ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lasswell (1948) ในมุมมองการสื่อสารเพื่อผลกระทบต่อนโยบาย

5.2.3 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสร้างพลังให้ชุมชน การวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ชมมีส่วนร่วมในการออกแบบและเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น การทำเวิร์กช็อป การจัดนิทรรศการร่วม หรือการบันทึกเรื่องราวชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลและภูมิปัญญาของตนเอง แนวคิดของ Servaes (2008) และ Melkote & Steeves (2001) เน้นว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ในกรณีชุมชนหลัก การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่เพียงสร้างความเข้าใจและการยอมรับในคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้ภูมิปัญญาได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน

5.2.4 ความท้าทายของยุคดิจิทัลต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของงานหัตถกรรม การนำวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบตลาดและการท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้และขยายโอกาสให้ชุมชน แต่ก็มีผลกระทบต่อ “ความหมายเชิงพิธีกรรม” ของงานหัตถกรรม เช่น เครื่องปั้นดินของชุมชนหลัก ซึ่งเมื่อถูกนำเสนอในเชิงพาณิชย์ ความหมายดั้งเดิมในพิธีกรรมและความเชื่ออาจถูกลดทอน แนวคิด Cultural Commodification (Harrison, 2013) ชี้ว่าการทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าเพื่อการค้าและความบันเทิง อาจทำให้มูลค่าทางจิตวิญญาณและความลึกซึ้งเชิงสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมถูกละเลย ผลวิจัยสะท้อนว่าชุมชนจำเป็นต้องมีสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมและการรักษาคุณค่าพิธีกรรมดั้งเดิม เพื่อป้องกันไม่ให้วัฒนธรรมสูญเสียความหมายและความลึกซึ้งของตัวตนชุมชน

โดยสรุป การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนหลักเป็นตัวอย่างของการผสมผสาน

ระหว่างการสื่อสารเชิงบริบทสูง การใช้สื่อดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งช่วยให้ภูมิปัญญาถูกสืบทอดต่อเนื่องไปยังคนรุ่นใหม่ ขณะเดียวกัน การรักษาสมดุลระหว่างการพาณิชย์และคุณค่าพิธีกรรมก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมของชุมชนหลียังคงมีชีวิตและความหมายเชิงลึกต่อไป การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนหลียังสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการสื่อสารเชิงบริบทสูง (High-Context Communication) ผลการวิจัยพบว่าการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชนหลียังไม่ได้จำกัดอยู่เพียงคำพูดหรือเอกสาร แต่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติร่วมกัน และท่าทางทางกาย การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการสังเกตและการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความเข้าใจร่วมที่ซับซ้อน การสื่อสารเชิงบริบทสูงนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hall (1976) ที่ระบุว่าวัฒนธรรมในเอเชียมักให้ความสำคัญกับบริบทและความหมายเชิงสัญลักษณ์มากกว่าคำพูดเพียงอย่างเดียว การเข้าใจวัฒนธรรมและพิธีกรรมผ่านวิธีนี้ช่วยให้สมาชิกชุมชนสามารถตีความความหมายเชิงลึกของภูมิปัญญาดั้งเดิมได้อย่างแท้จริง ในยุคดิจิทัล การเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนหลียังขยายไปสู่สื่อออนไลน์ เช่น วิดีโอการปั้นดิน นิทรรศการออนไลน์ และแพลตฟอร์มสังคมดิจิทัล ซึ่งช่วยให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงภูมิปัญญาและเรื่องราวของชุมชนได้อย่างง่ายดาย การใช้สื่อดิจิทัลไม่เพียงแต่เป็นช่องทางสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้ชมมีส่วนร่วม (Participatory Culture) ตามแนวคิดของ Jenkins (2006) โดยสามารถสร้างความหมายและมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lasswell (1948) ที่มองการสื่อสารว่าเป็นเครื่องมือสร้างผลกระทบต่อสังคม การเข้าถึงวัฒนธรรมผ่านสื่อดิจิทัลช่วยให้เยาวชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้มีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญา การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลังและความเข้มแข็งให้ชุมชน ผลวิจัยพบว่าการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม การจัดนิทรรศการ และการเผยแพร่วัฒนธรรม ส่งผลให้สมาชิกชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลและภูมิปัญญาของตนเอง แนวคิดของ Servaes (2008) และ Melkote & Steeves (2001) ชี้ว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและกระบวนการมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ทำให้ภูมิปัญญาได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การนำวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบตลาดและการท่องเที่ยวในยุคดิจิทัลก็สร้างความท้าทายต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของงานหัตถกรรม แม้จะช่วยสร้างรายได้และขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ แต่ก็อาจลดทอนความหมายเชิงพิธีกรรมของเครื่องปั้นดิน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของตัวตนชุมชน แนวคิด Cultural Commodification ของ Harrison (2013) ชี้ว่าการเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการค้าอาจทำให้คุณค่าทางจิตวิญญาณและความลึกซึ้งของภูมิปัญญาถูกละเลย ผลวิจัยสะท้อนว่าชุมชนจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจกับการรักษาคุณค่าพิธีกรรมดั้งเดิม เพื่อป้องกันวัฒนธรรมและรักษาอัตลักษณ์ทางสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ภาครัฐควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และคลังสื่อวัฒนธรรมชนชาติหิ่ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ การบันทึกวิถีโอการผลิต และจัดเก็บข้อมูลดิจิทัลในรูปแบบฐานข้อมูลเปิด
- 2) สนับสนุนหลักสูตรท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและวัฒนธรรมในสถานศึกษา โดยร่วมมือระหว่างโรงเรียน มหาวิทยาลัย และชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. พัฒนา “สื่อสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม” (Creative Media) เช่น สารคดีสั้น เกมการเรียนรู้ หรือสื่อ AR/VR เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของเยาวชน
2. จัดอบรมทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้แก่ช่างฝีมือสูงวัยเพื่อให้สามารถเผยแพร่ความรู้ด้วยตนเอง
3. จัดกิจกรรม “เยาวชนหิ่สืบสานภูมิปัญญา” เพื่อสร้างเครือข่ายระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ในชุมชน

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ของชนชาติหิ่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจีน เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างเชิงบริบท
2. ศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีสื่อใหม่ เช่น AI และ Metaverse ต่อการรับรู้และการสืบทอดวัฒนธรรม
3. ศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน